

Nemci na Slovensku

Karpatskí Nemci

národnostná menšina pôvodne žijúca v troch oblastiach na západnom, strednom a východnom Slovensku. Pomenovanie *Karpatskí Nemci* zaviedol začiatkom 20. storočia historik Raimund F. Kaindl na odlíšenie od ostatných Nemcov v Uhorsku. Prví nemeckí kolonisti prichádzali na Slovensko v 2. polovici 12. storočia. Usadzovali sa v okolí Bratislavy, Trnavy a v Banskej Štiavnici. Začiatkom 13. storočia prichádzali ďalší, z ktorých časť sa usadila aj na Spiši. Tretia a najpočetnejšia vlna nemeckých kolonistov prišla v 2. polovici 13. storočia a začiatkom 14. storočia. Nemeckí kolonisti priniesli vyspelejšie formy poľnohospodárskej výroby, baníctva, obchodu a súčasne vlastný právny systém – magdeburské a norimberské mestské právo. V stredoveku tvorili Nemci najbohatšiu časť obyvateľstva miest. Ovládali nielen mestskú administratívu a súdnicstvo, ale aj obchod, remeselnú výrobu a školy. Prostredníctvom Nemcov sa dostalo na Slovensko vyspelé gotické stavitelstvo, umenie a umelecké remeslá. V 2. polovici 16. storočia sa na Horehroní usadzovali drevorubači z alpských krajín. Na rozhraní 16.–17. storočí prichádzali z nemecky hovoriacich krajín a z Moravy habáni. Od polovice 18. storočia prichádzajú do oblasti Malých Karpát lesní robotníci pochádzajúci z južnej časti Dolného Rakúska a priľahlého Štajerska. Koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa na Spiši usadilo niekoľko desiatok rodín z okolia Württembergu. Medzi poslednými prišli v 19. storočí odborníci pomáhajúci budovať priemysel a po 1920 učitelia do nemeckých škôl. Už v 14. storočí sa na Slovensku vytvorili 3 väčšie nemecké jazykové ostrovy.

1. Bratislava a okolie (okolo 49.000 Nemcov). Oblasť sa rozprestierala pri hranici s Rakúskom a Maďarskom. Samotné mesto Bratislava malo do roku 1900 prevahu nemeckého obyvateľstva. Na severe na Bratislavu nadväzovali nemecké vinohradnícke mestá Svätý Jur, Pezinok a Modra. Východne od Bratislavy ležalo šesť nemeckých obcí Žitného ostrova, z ktorých Prievoz bol známy svojím ľudovým divadlom. U obyvateľov bratislavskej oblasti prevládalo bavorské nárečie.

2. Hauerland (okolo 40.000 Nemcov). Osídľovanie stredného Slovenska Nemcami bolo podnietené bohatstvom rúd drahých kovov. V 13. a 14. stor. vzniklo sedem dolnouhorských banských miest, medzi nimi *zlatá* Kremnica, *strieborná* Banská Štiavnica a *medená* Banská Bystrica. V 14. storočí boli okolo Kremnice a Nitrianskeho Pravna založené nemecké obce, obyvatelia ktorých sa popri práci v baniach venovali aj hospodáreniu na tamojšej málo

úrodnej pôde. Pomenovanie *Hauerland* sa začalo používať po 1930, pretože z 24 nemeckých obcí ôsmim končí názov slabikou *hau*, čo znamená čistinu, ktorá vznikla vyrúbaním lesa. V Hauerlande prevládalo zmiešané východostredonemecko-bavorské nárečie.

3. Spiš (okolo 35.000 Nemcov). Leží na jednej z najdôležitejších európskych obchodných ciest neskorého stredoveku, ktorá údolím Hornádu a Popradu spájala Uhorsko s Poľskom. Na hornom Spiši vzniklo v 13. storočí Spoločenstvo spišských miest s centrami v Kežmarku a Levoči. Na rieke Hnilec ležalo šesť banských miest. V údolí Bodvy ležia Horný a Dolný Medzev a Štós, ktorých obyvatelia sa zaoberali hámorníctvom. Na dolnom Spiši prevládalo zmiešané východostredonemecko-bavorské nárečie a na hornom Spiši sliezske a sudetské nemecké nárečie. Mimo troch hlavných nemeckých jazykových ostrovov žilo na Slovensku ešte niekoľko tisíc Karpatských Nemcov.

Už v 19. storočí bola väčšia časť nemeckých stredných vrstiev a inteligencie pomad'arčená. Po vzniku ČSR 1918 vznikla na Slovensku paradoxná situácia, keď v prvých rokoch republiky sa ponemčovala nemecká menšina, u ktorej prevládalo uhorské vlastenectvo. Vznik Slovenskej republiky 1939 neprívatili Nemci na Slovensku s nadšením, lebo dúfali v pripojenie Slovenska k Nemecku. Po vypuknutí Slovenského národného povstania 1944 boli najviac postihnuté rozptýlené sídla a Hauerland. Masové vraždy v Ružomberku, Sklenom, Banskej Štiavnici, Nitrianskom Pravne si vyžiadali okolo 450 obetí. Slovenské národné povstanie a postup Sovietskej armády 1944 viedli Nemecko k rozhodnutiu evakuovať zo Slovenska všetkých Nemcov. V septembri 1944 až máji 1945 bolo zo Slovenska evakuovaných približne 120 000 osôb. Po obnovení ČSR 1945 Nemci stratili výnosom prezidenta E. Beneša československé štátne občianstvo a majetok. K druhému násilnému vysídleniu Nemcov na základe dohôd v Postupime došlo 1944–1947, keď bolo odsunutých 32 000 osôb. Väčšina Nemcov sa už na Slovensko, kde ich zostalo len niekoľko tisíc, nevrátila.

Štatistiky z 20. storočia uvádzajú nasledujúce počty Nemcov na Slovensku :

1910	–	198	755;
1921	–	139	900;
1930	–	148	214;
1940	–	130	192;
1950	–	4	794;
1961	–	6	266;
1970	–	4	760;
1980	–	2	918;
1991	–	5	629;
2001	– 5 407 obyv.		

Medzi Karpatskými Nemcami bolo približne 65% katolíkov, 30% evanjelikov a 5% boli iného vierovyznania alebo boli bez vyznania.

Karpatskí Nemci aj v súčasnosti žijú rozptýlene v troch tradičných regiónoch. Len jedna obec na Slovensku – Krahule pri Kremnici prekročila 20% podiel nemeckého obyvateľstva. Aj to len vďaka tomu, že počet jej obyvateľov po 1945 klesol na desatinu. Najväčšiu koncentráciu nemeckého obyvateľstva majú obce Kunešov, Horný Medzev, Dolný Medzev a Chmeľnica pri Starej Lubovni. V mestskom prostredí najviac Nemcov žije v Bratislave. Reprezentantom Nemcov na Slovensku je Karpatskonemecký spolok na Slovensku, ktorý má vyše 4.800 členov (2006).

Autor: **Ondrej Pöss**

- Literatúra: Botík, J.: Etnická história Slovenska, Bratislava 2007.
- Slowakei : Heimatland der Karpatendeutschen. Zost. Pöss, O. Bratislava
                     1997.
- Horváthová, M.: Nemci na Slovensku : Etnokultúrne tradície z aspektu
                     osídlenia, remesiel a odievania. Komárno-Dunajská Streda 2002.